

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Med detta häfte medföljer bilaga.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
⚡ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ⚡

ÄRGÅNG 13
OKTOBER
1926

PUB

Herthas läsarinna

görs uppmärksamma på, att Paul U. Bergströms manufakturavdelningar ha det största tänkbara urval av alla slags

Siden-, Ylle- och Bomullstyger samt Linnevaror för såväl ekiperings- som hushållsändamål.

Paul U. Bergströms A.-B.

— 13 Hötorget - Drottninggatan 74 —

54 Hornsgatan 54 (Mitt för Adolf Fredriks Torg)

HUSMODERN

köper

Bomullsgarn och Vävnader

från

**Gefle Manufaktur A.-Bol.
STROMSBRO**

och vet att hon erhåller
det bästa möjliga för sitt

HEM

**Svanens vävnader bästa vävnader!
Gefle garn bästa garn!**

*Zeniths
Special Blandning*

Ett margarin som tillfredsställer allas smak *Tre Ess* tillverkas efter en ny metod som förlämnar detsamma ett nykärnat och kraftigt natursmörs smak och arom, *Tre Ess* dessutom både bryner, bakar och steker som smör.
Kostar endast **95** öre pr $\frac{1}{2}$ kg.

Svenska Föreningen för dövas väl.

Smålandsgatan 20, III, 10—12 f. m. utom lörd. Tel. 161 93. Upplysningar och råd. Provnig av hörapparater. Kurser i labiologi. Predikningar, Radioaftnar, sällskaplig samvaro för döva. Skola för döva småbarn. Karlavägen 69. Lapp-Centralen, atelier för sömnad och lagning av alla slags kläder, Kungsholmsgat. 30 IIII. Tel. N. 160 03.

Telefoner
539 · 8326 · 5619
Malmö

Perslow's

Siden- &
Manufakturaffär
Största urval nyheter

HERTHA

ÅRGÅNG XIII

OKTOBER 1926

HÄFTE 8

Till Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar.

En förenings styrka och betydelse beror i icke ringa grad av den anslutning föreningen vinner.

Fredrika-Bremer-Förbundets medlemsantal har sedan år 1920 fördubblats, och detta uppmuntrar till ytterligare bemödanden i samma riktning. Den bästa vägen att propagera för ytterligare anslutning går enligt vunnen erfarenhet genom de enskilda medlemmarnas medverkan.

I anledning härav riktas till en var av förbundets medlemmar en enträgen vädjan att före årets slut anmäla minst en person som förklarar sig villig att ingå i förbundet.

Anmälan ställd till vederbörande förbundskrets eller till F. B. F.:s byrå, Klarabergsgatan 48, Stockholm C, sker å kort, som är bifogat detta häfte.

Tala vid Edra vänner om Fredrika-Bremer-Förbundet! Fråga Edra arbetskamrater om de äro medlemmar av Fredrika-Bremer-Förbundet!

Vinn Edra vänner och kamrater för Fredrika-Bremer-Förbundet!

Varje medlem erhåller förbundets tidskrift!

Stockholm i oktober 1926.

Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse.

Karin Ek.

En lyriker har gått ifrån oss.

Det var på våren 1914 som en liten diktbok med den förteget sägande titeln *Den kostbara vilan* kom ut. På titelbladet stod Karin Eks namn.

»En ny lyriker är oss given. Denna händelse är sällsyntare än versdebutanter. Den betyder, att en konstnär har uppstått, som kan spela sina egna melodier på svenska språkets instrument», skrev Klara Johanson härom i denna tidskrift.

Konstnären-bedömaren tvekade inte i fråga om platsen som hon anvisade *denna* versdebutant. En benådad lyriker hade rört sitt strängospel. Spänstigt och ungt var greppet, i böljande, bärande rytm steg och föll versens starka liv. Syner hade blivit väl-ljud och själens smärta, ångest, lycka harmonier.

Så höll redan den första diktboken måttet.

Underbart sjöng versen om hennes själs och hennes ögons syner. I glansfylld rymd levde morgonen. En »vitglänsande stad» stod fram i »dagrars pärlande svall» och

Högt över gotiska valv, kring morgonomflutna fialer
kretsas med stråklara skrik, virvlar som syner förbi
svalor i flammande luft på snabba och spetsade vingar

— — — — —
svalor, vars vingspetsar rört spirors darrande guld!

Sollysta timmar gå fram och svalskriet stiger och faller,

gyllene vindroppers fall, gnistregn omsatt i ljud.

Men i septembers dis hör hon Djurgårdens ekar susa »för sydlig, höstlig vind tungt, tungt» och ser

bugnande, fuktiga druyklasars dimblå färg kring parkens tunga kronor och ekkullens grind —

»Drivors vallar» häva »sin blåa köld mot rymdens överljus» i januaris vita natt, och när aprilaftonen »slår i skygg och vårlätt luft med vilda vingar» fångar hennes ögon bilden av »heliotropblå moln som smala segla».

Hennes själs kärlek, längtan, ångest sjunger i lika underbart svingande rytmer, och hedars ödslighet, vattnens tidlösa svall, stjärnor som brinna i rymderna, tystnadens gränslösa rum, lidandets brand och till sist själens stillnad i den »kostbara vilan» leva i denna diktning heta, bitterljuva och starka vers.

Det dröjde åtta år tills Karin Eks andra diktbok kom: *Idyll och elegi*. Mellan den och den första hade hon medhunnit *Fredmans gesstalt* 1915 — »en studie» som hon kallar den, en litteraturanalytisk dikt snarast, där Fredmangestalten i sin »pindariska flykt» stiger som ode och dityramb — samt *Gränsen* 1918 — »en historia» som hon nämmer denna, men där lyrikern-skalden likaledes härskar och i själva verket bryter sönder berättandets form. Av betydande intresse är dock, i vilket fall som helst, denna bok, intensivt genomliden som denna själshistoria är.

Men det är till hennes dikt man framför allt söker sig, och *I d y l l o c h e l e g i* är betagande, fulltonande dikt, bräddad av en levande själs råge av lust och nöd och präglad i den individuellt bildande konstnärens gjutform, överlägsen i sin självrådiga rytmik, lika starkt betagande när den sjunger i konstfärdig rimflätning som i en liten visas enkla och svårmodiga strofer.

Hon skulle hinna med ännu en diktsamling: *D ö d o c h l i v*. Den kom förlidet år, och då hade döden redan oåterkalleligt märkt henne som sin.

Ljuva liv — tack för din kyss!
Så vacker hastar du bort.
Ensam står jag i skuggan kvar —
ser efter dig . . . var vägen så kort?
Var du hos mig — nyss?

kan hon där stilla sjunga, men bittra lidandesstunder i kval och rolös sömnlöshet, hennes själs Jakobskamp med Herran i hennes hjälplöshets nöd, tankar brännande som eld i sjukdomens nätter kvida även och flamma i dessa dikter, som väl delvis nedskrivits med av plågan mattad hand, men bland vilka också finnas härliga smycken av oupphinnligt värde. En betagande ljuv ömhet och en skört ljus fägring lysa i visdikterna där hennes barn är med henne. — Hon går med sin ena hand i barnets, med den andra i dödens, »börjar vandringen sakta ner mot flodens brusande strand». Den kalla frågagan yr upp, floden larmar och skrämmer barnets »oskyldiga blod»:

Släpp taget, liten, vänd om, vänd hem!
här är för stenigt och vilt;
jag mins ju ändå din ljuva hand,
dess grepp, så fast och mild.

Trygg går jag med döden, mitt barn — —
vinka farväl med din hand!
Dess späda skugga säkert jag ser
på flodens andra strand.

Och:

Barnet kom från ängen
med gloria kring sitt hår,
det smög till dunkelt sjukrum
från sol och hagtornssnår —
och lade varligt mot mitt bröst
en knippa ögontröst.

Gossebarn oskyldiga,
blå blomman är du lik,
du har förvisso glittrat
helt nyss i himmelrik . . .
o blåa öga, rena röst —
levande ögontröst.

Det kan låta som anklang av Almqvist-sanges och folkvisa, men är individuellt ömt och innerligt Karin Ek.

Redan som bortom tid och rum, från ett översvinnligt lugn, tonade strängarna i dikten som hon nämnde »Efter lång sjukdom», hennes stilla vemodsfulla uppgörelse med vissheten att det endast är en mycket kort frist som givits henne:

Vi se ej som ni andra — allt är så förvandlat — —

för oss fick livet annan färg och glädjen
annan röst.

Fjärran, o fjärran är mycket vi älskat;
nära — o hur nära — är det fjärran var!
Under lätta sorlet ständigt vi förnimma
det öppna havets orgelton, tung och underbar.

Seglaren, som ankrat i hamnen, vi likna —
ankrat efter storm och natt i lä av ljuvlig
strand:

jublände vi skynda i land och kyssa marken,
samla blom och snäckor med öm och ivrig
hand;

foten trampar gräset som de saligas ängar,
blicken smeker varje sten som i en nyfödd
värld —

men då styrmannen kallar! — o hur skynda vi till skeppet, som styr ut mot horisonten på sin sista stora färd!

Avskedet är redan taget i hennes själ.

Hennes kärlek till det bästa i svensk poesi kom henne att ge oss antologien *U r s v e n s k a d i k t e n*. Det känsliga örat och den varsamma handen gjorde denna samling — i stort

taget, uppgiften är ju oerhört svår — till ett gott urval av vad mest typiskt, friskt och skönt som under seklerna givits i svensk diktning.

Det diktens starka och rika flöde som var hennes eget har nu dämats upp för alltid. Men de strålande skatter det hann bära fram i ljuset under hennes levnads alltför korta år höra för evärdelig tid till det vi nämna bemärkansvärdast och ypperst i svensk dikt.

ELLEN KLEMAN.

Förbundsstyrelsen om hr von Kochs lagförslag.

Skrivelse till Kungl. Maj:t.

TILL KONUNGEN.

Genom nådig remiss har Fredrika-Bremer-Förbundet beretts tillfälle yttra sig över Betänkande med förslag till lag om behandling av vissa arbetsovilliga och samhällsvådliga, och får förbundsstyrelsen med anledning härav i underdånighet anföra följande. Styrelsen inskränker sig härvid att huvudsakligen beröra de delar av förslaget, som avser behandlingen av prostituerade.

Under förarbetena till ifrågavarande lagförslag har förbundet i skrivelse av den 25 maj 1925 till Eders Kungl. Maj:t framlagt de synpunkter, som synas förbundet böra vara vägledande för en lagstiftning i ämnet. Nu föreliggande förslag synes i sina väsentliga delar tillgodose de önskemål, som av förbundet uttalats, och en lag i enlighet med förslaget torde komma att innebära en avsevärd förbättring i jämförelse med nu gällande ordning och kan vara ägnad att utgöra grunden för ett betydelsefullt socialt arbete till förebyggande av de samhällsvådor, som prostitutionen innebär, och till upprättande av och hjälp åt de individer, som hemfallit därunder.

Det egentliga förebyggande arbetet faller

dock utom den här föreslagna lagen. Ett nödvändigt led i den förebyggande uppgiften är att, såsom lagen om samhällets barnavård redan stadgar, omhändertaga den ungdom, som på grund av den miljö, vari den uppväxer, eller genom bristande andlig utveckling eller svaghet i karaktär och vilja ej förmår motstå utelivets lockelser. Vill man med framgång motarbeta prostitutionen är det emellertid framför allt angeläget att söka befrämja den åskådning, som kräver lika sexuell moral för män och kvinnor samt att hos såväl manlig som kvinnlig ungdom söka framkalla en starkare ansvarskänsla inför det sexuella livets djupa innebörd. Visserligen är en sådan strävan att stärka de ungas känsla av ansvar en uppfostringsangelägenhet, som i första hand åligger hemmen, men likafullt torde det vara ofrånkomligt att, i allmänhet taget, hemuppfostran i detta hänseende stödes av åtgöranden från samhällets sida. Härvid framstår som en betydelsefull åtgärd, att en väl avvägd och åt lämpliga lärarkrafter anförtrodd undervisning i sexuell etik och hygien beredes, praktiskt taget, all landets

ungdom. Ett förslag till ordnande av undervisning på här ifrågavarande område har utarbetats av särskilda av Eders Kungl. Maj:ts tillsatta sakkunniga och föreligger sedan år 1921. Detta synes styrelsen vara ett ytterligare skäl, varför denna betydelsefulla uppfostringsfråga ofördröjligen borde upptagas till vidare omprövning.

I fråga om de föreslagna åtgärderna mot de individer, som hemfallit åt prostitutionen, vill styrelsen understryka vikten av att de företagas i en sådan form, att de även av de personer, som bliva föremål för desamma, uppfattas såsom ett ingripande till hjälp och skydd. Allt för länge har ingripandet mot de prostituerade framstått såsom en straffande, mer eller mindre godtycklig polisakt, alstrande hat och bitterhet mot samhället. Det föreslagna hjälputskottet kan komma att bliva en myndighet, kvalificerad för vidtagande av erforderliga åtgärder, därest till medlemmar i detsamma utses personer med förståelse och verkligt intresse för sin uppgift. Särskilt med hänsyn till det stora antal andligt undermåliga, som finnas inom de prostituerades led, torde det vara ett önskemål, att, där så ske kan, en läkare får plats i hjälputskottet.

Enligt § 12 i förslaget äger tillsyningsman eller polisman rätt att, om han finner skäl för ingripande föreligga, anmoda kvinna att inställa sig inför hjälputskottet. Med hänsyn till önskvärdheten av att ett ingripande från polisens sida så vitt möjligt undvikes särskilt vid det första omhändertagandet, synes det styrelsen att polismans befogenhet i detta hänseende bör inskränkas till att göra anmälan till hjälputskottet, eller, där sådant icke finnes, till fattigvårdsstyrelsen, resp. delegerade. Betänkligheter hava gjort sig gällande även mot att tillsyningsmännen skola äga befogenhet att på eget initiativ kalla de kvinnor inför hjälputskottet, mot vilka de anse skäl föreligga att ingripa. Styrelsen förutsätter ett intimt samarbete mellan hjälputskott och tillsyningsmän och att genom lämplig instruktion sörges för att anmodan att inställa sig inför hjälputskottet sker endast

efter noggrann förundersökning. Denna anmodan bör dessutom verkställas med den största diskretion. Likaså är det av stor betydelse, att en efterföljande övervakning anordnas så, att den blir till avsedd hjälp och stöd vid återupprättandet. Erfarenheterna från andra områden, där övervakningsinstitutionen är införd, utvisar, att ett gott resultat vinnes endast, om man till övervakare lyckas förvärva för uppgiften verkligt lämpliga och intresserade krafter.

Enligt § 2 i förslaget skola tillsyningsmännen stå under vederbörande polis chefsinseende, varjämte i motiveringen anföres, att vederbörande polischef före tillsättandet torde böra beredas tillfälle att yttra sig över de sökandes lämplighet. Styrelsen kan icke finna, att polischef bör hava någon myndighet över tillsyningsmännen eller någon befattning med deras tillsättande. Tillsyningsmännen böra enligt styrelsens förmenande utnämnas av och sortera direkt och uteslutande under vederbörande fattigvårdsstyrelse eller hjälputskott liksom nykterhetsnämndens tillsyningsmän helt lyda under nykterhetsnämnden och tillsättas av denna.

En nödvändig förutsättning för att hjälputskott och tillsyningsmän skola lyckas i sitt uppfostrande och hjälpande arbete är att samhället och enskilda hjälporganisationer tillhandagå med sådana anordningar att lämpligt arbete och olika slag av anstalter för en differentierad vård kunna erbjudas. Förslaget omnämner i avseende på anstaltsvård frivilligt arbete vid arbetshem eller vid annan härför lämpad fattigvårdsanstalt. Beträffande s. k. hjälparbete åter hänvisas till arbete å de allmänna skogarna. Styrelsen kan ej underlåta att erinra om att andra arbetsmöjligheter måste kunna erbjudas än å de allmänna skogarna, då detta arbete såväl med hänsyn till sin art som sin förläggning nog endast undantagsvis kan vara lämpat för här ifrågavarande kategori av hjälpbehövande kvinnor. Anordnande av hjälparbete för dem torde bäst ske genom upprättande av särskilda, ej för stora arbetsställen, där sikte toges på beredande av yrkesutbildning för de arbe-

tandes vidare utkomst. För upprättande av sådana arbetstillfällen i tillräcklig utsträckning torde statens medverkan vara ofrånkomlig.

Enligt nu gällande lagstiftning har endast den s. k. helyrkesprostitutionen fallit under lösdruvarlagen. Någon bestämd gräns mellan helyrkes- och halvyrkesprostitutionen är svår att uppdraga, och möjlighet synes böra finnas att ingripa mot en prostituerad, även om hon har ett yrke, därest hennes liv såsom prostituerad tar sig sådana uttryck, att ett ingripande är berättigat av hänsyn till henne själv — hennes ungdom och behov av uppfostran, andlig undermålighet eller alkoholism — eller därest hennes uppträdande kan betecknas såsom verkligt samhällsfarligt. Då samhällsvådan ifråga om de halvyrkesprostituerade ligger på ett annat plan, torde skäl för ett ingripande mot dem mera sällan föreligga, därest det icke är fråga endast om ett skenyrke. Det torde ej heller behöva särskilt understrykas, att varje ingripande bör vara särskilt starkt motiverat och ske på ett verkligt hänsynsfullt sätt. Icke utan fog kan man — därest ingripandet skulle ske mot en icke bestämt asocialt betonad individ — göra gällande, att hon är att likställa med de män, som leva ett sedeslöst liv och mot vilka intet ingripande sker.

I motiveringen upptages till behandling frågan, huruvida tvång mot kvinnliga prostituerade, som nått myndig ålder, över huvud taget bör ifrågakomma. Styrelsen hyser den uppfattningen, varåt förbundet jämväl tidigare givit uttryck, att möjlighet till tvångsåtgärder måtte finnas såsom en yttersta åtgärd. Då emellertid den tvångsåtgärd, som intagande å arbetshem i uppfostringssyfte innebär, huvudsakligen måste tänkas komma till användning mot personer under 21 år, vill förbundet uttala såsom sin åsikt, att tvångsåtgärder mot till myndig ålder komna kvinnor, särskilt bortdömande till tvångsarbete, bör ifrågakomma endast i sådana fall, där de dikteras av behovet av ett nödvändigt samhällsskydd mot notoriskt asociala individer. Vidtagas hjälpatgärder i fråga om de unga, omhän-

dertagas de andligt undermåliga och alkoholisterna, är det att hoppas, att tvångs-ingripande ej skall ofta behöva tillgripas mot myndiga kvinnor. Prostitutionen låter sig ej utrotas genom tvångsåtgärder, ett tvång, som alltför lätt får karaktär av straff. Det får ej förbises, att prostituerade kvinnor intaga en särställning i jämförelse med andra samhällsvådliga element, därigenom att det för dem karakteristiska levnadssättet uppkommer och vidmakthålles under aktiv och ekonomisk medverkan av andra samhällsmedlemmar, vilka alltjämt av lagen betraktas såsom oförvitliga medborgare.

I alldeles särskild grad blir därför ett ingripande mot den s. k. gatuprostitutionen, där den ej uppträder under direkt anstötliga former, vansklig, och erfarenheten hittills torde bestyrka, att den vanligen blir mer eller mindre godtycklig. Det möter givetvis stora svårigheter att i lagtext uttrycka, i vilka fall ett sådant ingripande bör ske, och det är av synnerlig vikt att sådana uttryck väljas, att de ej giva rum för en godtycklig tolkning. Det vill synas styrelsen att formuleringen av bestämmelsen i lagförslagets § 8 mom. 2 b »den som vanemässigt bereder sig inkomster genom otukt — — — — — därest han genom arten av sitt framträdande å ställe, som i 11 kap. 15 § Strafflagen säge — — — — — är vådlig för allmän sedlighet, ordning eller säkerhet», varigenom gatuprostitutionen faller under lagen, behöfve förtydligas i syfte att närmare precisera, vilken »art av framträdande», som skall indicera ett ingripande. I motiveringen förtydligas bestämmelsen i viss mån, då där talas om de prostituerade, som utbjuda sig å gator eller offentliga nöjeslokaler, men även detta uttryck lämnar rum för en godtycklig tolkning, och det kan lätt bliva så, att om en kvinna — i vissa kretsar känd såsom prostituerad — visar sig å gata eller nöjeslokal hon anses utbjuda sig. Det framstår såsom en orättmätig, olika behandling av män och kvinnor, om en kvinna, som går på gatan — låt vara i syfte att söka en kund — men som icke uppträder anstötligt eller antastar någon, skall bliva tvångsvis

omhändertagen, då intet ingripande sker emot män, som ej låta kvinnor gå i fred.

Styrelsen vet sig giva uttryck åt en stark opinion bland kvinnorna, då styrelsen kräver ett ingripande även mot de män, som oroa gatulivet genom antastande av kvinnor. De lagbestämmelser, som enligt professor Thyréns yttrande av den 10 februari 1926 kunna vara tillämpliga, äro icke effektiva. De handlingar, som här avses, torde endast i rena undantagsfall kunna hänföras under strafflagen 16 kap. 11 § och 15 kap. 22 §. Enligt praxis torde även 16 kap. 9 § ytterst sällan komma i tillämpning, oavsett att straffsatsen ej verkar avskräckande. Ett antastande genom tilltal, genom att aggressivt följa en kvinna, genom att söka tvinga sig in genom en öppen port o. s. v. kan ske utan smädliga yttranden, hotelser eller missfirmliga gärningar. Sådana handlingar äro emellertid att anse såsom ett förargelseväckande beteende och därest de beivras, falla de enligt praxis vid polisdomstolen i Stockholm under strafflagen kap. 11 § 15. Då emellertid gatufreden lämnar mycket övrigt att önska kräves enligt den kvinnliga opinionen en effektiv lagbestämmelse, som lika träffar de män och kvinnor, vilka genom sitt uppträdande å allmän plats väcka förargelse eller anstöt genom ofredande av personer av motsatt kön. Möjligt är, att svårigheten att få bevisning komme att försvåra lagens tillämpning, men blotta tillvaron av en dylik lagbestämmelse skulle helt visst hava en välgörande verkan och bidra till en ändring i den allmänna uppfattningen. Det har hänvisats till att med förbättrad polisutbildning ökad förståelse från polisens sida skulle vinnas för den sociala uppgiften i dess arbete och därigenom ökat kvinnoskydd beredas. Utan stöd i lag torde dock ej mycket kunna vinnas härigenom.

Å sid. 122 i betänkandet gives uttryck åt den förhoppningen, att anförtroendet åt det av övervägande kvinnor bestående hjälputskottet av befattningen i första hand med alla kvinnliga prostituerade, skall förläna samhällsingripandet mot sådana kvinnor en helt annan karaktär än det nuvarande polis-

förfarandet samt innebära en reform i riktning mot ökad såväl humanitet som effektivitet. Styrelsen biträder helt denna åsikt, men vill betona, att även eventuellt efterföljande samhällsingripande bör i så liten utsträckning som möjligt ske genom manlig polis. Genom det föreslagna offentliga förfarandet vid polisdomstol och inför länsstyrelse ävensom genom rättigheten att påkalla rättegångsbiträde avhjälpes några av nuvarande svåra missförhållanden, men såväl länsstyrelserna som polisdomstolarna torde, såsom framhålles i betänkandet, böra få en ändrad lämplig sammansättning vid avdömande av ifrågavarande mål. Den direkta befattningen med de häktade kvinnorna, såväl ifråga om övervakning som förhör, bör handhavas av kvinnliga poliser, med fullgod utbildning för sitt kall. Kravet på kvinnliga poliser med tjänstgöring och befogenhet, som möjliggör en självständig verksamhet, har vuxit sig allt starkare, och åt detta önskemål gives även uttryck i betänkandet med hänsyn till de kvinnliga prostituerade. I varje stad med hjälputs-kott samt i städer, där länsstyrelse har sitt säte, bör finnas en kvinnlig polisavdelning under kvinnligt polisbefäl, och denna avdelning bör omhändertaga de häktade kvinnorna. I den mån tillgång på kvalificerade kvinnor finnes, bör överordnad kvinnlig polisman förordnas att fullgöra vad enligt lagförslaget åligger fiskal. Då det är tvivelaktigt, huruvida en sådan anordning låter sig genomföra utan åläggande från statsmakternas sida, får styrelsen hemställa, att bestämmelser i detta syfte infogas i lag angående polisväsendet i riket.

I betänkandet föreslås höjning av den s. k. skyddsåldern från 15 till 16 år. Denna höjning skulle otvivelaktigt innebära ett framsteg, men styrelsen ifrågasätter huruvida den icke bör utsträckas ända till 18 år. Visserligen upphöra i flera hänseenden enligt lag föräldrars och det allmännas skyldigheter mot minderåriga vid 16 år. Fler-talet av dessa skyldigheter äro emellertid av ekonomisk natur och torde ej hava samband med ifrågavarande lagbestämmelse. Däremot tala tungt vägande skäl för att

skyddsåldern bör sammanfalla med den ålder, vilken satts som lägsta gräns för ingående av äktenskap d. v. s. 18 år. Denna bestämmelse torde nämligen böra betraktas såsom ett uttryck för den uppfattningen att först nyssnämnda ålder medför den kroppsliga och andliga mognad, som vid ingående av äktenskap är nödvändig icke minst med hänsyn till ett kommande släkte. Det synes styrelsen att i en tid, då de lösa förbindelserna bliva allt vanligare, samhället med avseende på dem har samma rätt och skyldighet att skyddande ingripa, som då det gäller lagliga äktenskap.

En ytterligare anledning att höja skyddsåldern till 18 år ser styrelsen däri, att den fr. o. m. detta år tillämpade barnavårdslagen stadgat denna åldersgräns vid omhändertagande till skyddsuffostran. Enligt barnavårdsnämndernas erfarenhet blir det

allt vanligare att flickor redan vid 16 års ålder eller ännu tidigare bliva mödrar. En höjning av skyddsåldern skulle medföra, att könsungänge med den som ej fyllt 18 år kriminaliseras, och det har gjorts gällande, att en så långt gående bestämmelse vore vanskelig att införa. I ovannämnda fall inträffar stundom, att en begäran hos Kungl. Maj:t göres om dispens från tillämpningen av bestämmelsen om äktenskapsåldern, och därest förhållandena ligga så till, att det för parterna syntes bäst att förbindelsen legaliserades, är det uppenbart, att ett ingripande med åtal vore olämpligt. Det vill emellertid synas styrelsen, som om utvägar skulle kunna beredas att undanröja svårigheter av ifrågavarande slag t. ex. genom att från allmänt åtal undantaga ifrågavarande brott emot minderåriga över 16 år.

För FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS STYRELSE:

LIZINKA DYRSSEN,
f. af Ugglas.

MATHILDA STAEL VON HOLSTEIN.

Reservation.

Det av Fredrika-Bremer-Förbundets styrelses flertal gjorda uttalandet över »Betänkande med förslag till lag om behandling av vissa arbetsovilliga och samhällsvådliga», berörande huvudsakligen de delar av förslaget, som avse behandlingen av prostituerade, kan jag i väsentliga delar icke biträda, och får jag här framlägga min avvikande mening.

Jag vill ingalunda förneka, att föreliggande lagförslag har sina förtjänster, och jag kan icke underlåta att göra min honnör för den omissskännliga strävan framemot större humanitet, varom detsamma vittnar, samt för det erkännande däri ges åt nödvändigheten av kvinnors tagande i anspråk för räddningsarbete av här avsett slag. Emellertid vill jag tillika ge uttryck åt min farhåga för att lagförslagets tillämpning mycket lätt skulle kunna ge rum för större eller mindre mått av godtycke. Den omständigheten, att kvinnor skulle i stor utsträckning

handhava tillämpningen, utgör givetvis icke i och för sig någon garanti mot godtycke.

Vad jag egentligen vänder mig emot är den uppgift, förslagets författare fått, och som han åtagit sig att lösa, uppgiften nämligen att, fastslående lösdrivarlagens tillämpning på prostituerade kvinnor, utforma denna tillämning. Ty detta innebär, att man söker bekämpa prostitutionsföreteelsen genom åtgärder allenast mot den kategori av människor, mot vilka man alltifrån urgrå forntiden uteslutande inskridit, nämligen de prostituerade kvinnorna. Det förhåller sig ju dock i själva verket så, att prostitutionsföreteelsen innefattar tvenne parter, de prostituerade och deras kunder. Men om tvenne personer tillsammans utföra en fördömlig handling, och man, i avsikt att förhindra handlingens återupprepande, tar sig för att påverka den ena personen — särskilt om påverkandet sker så att säga officiellt, på samhällets uppdrag — under det att man

låter den andra personen vara i fred, så kan den verkan icke utebli, att i det allmänna medvetandet, och framförallt i den parts medvetande, vilken undslipper påverkan, insuggereras den föreställningen, att skulden, åtminstone huvudskulden, till handlingen ifråga är att söka hos den part mot vilken man inskrider. Man behöver icke vara alltför skarp psykolog för att inse, hur betänkligt på så sätt skuldmedvetandet och ansvarskänslan skall komma att avtrubbas hos den part mot vilken man icke inskrider. Jag tillåter mig belysa detta genom ett till hands liggande exempel. Som känt torde vara, voro de åtgärder, man till helt nyligen vidtog för att bekämpa de smittosamma könssjukdomarna, förnämligast riktade emot de prostituerade kvinnorna, vilka man enrollerade, tvångsbesiktigade och tvångsbehandlade. Den meningen var också allmän, för att icke säga officiell, bland allmänheten, framför allt bland män, och även bland läkarna, att de prostituerade utgjorde härden, varifrån de veneriska sjukdomarna spreda sig, deras var skulden till eländet. Så kom emellertid en liten skara människor, först i England, sedan även i andra länder, bl. a. vårt, att lägga märke till och begrunda det faktum, att det ju dock var de prostituerades kunder, vilka spreda sjukdomarna ifråga in i hemmen, till hustru och barn, samt dessutom till nytillträdande prostituerade kvinnor. Var och en av dessa män utgjorde således också en smittohärd och hade sin skuld i sjukdomarnas spridning. Ville man därför, menade dessa människor, vinna något resultat av sina bemödanden att bekämpa de veneriska sjukdomarna, så måste man inskrida även mot den andra parten, mot de prostituerades kunder. Inom den s. k. reglementeringskommittén framfördes denna åsikt med skärpa, logik och talang av reservanten, professor Johansson. Efter heta debatter, inom läkarsällskapet, stadsfullmäktige och riksdagen samt ute bland allmänheten, blev underbart nog resultatet av statsmakternas behandling av reglementeringskommitténs betänkande det, att reglementeringen upphävdes och att lagen av d. 20 juni 1918 gjorde läkarunder-

sökning och läkarbehandling obligatoriska för varje person, *man som kvinna*, som lider av smittosam könssjukdom. Efter lagens ikraftträdande ha fallen av venerisk sjukdom betydligt nedgått i antal. Den psykologiska verkan av lagen har blivit den, att satsen om *båda* parternas i prostitutionsföreteelsen skuld till de veneriska sjukdomarnas spridning numera gäller som självklar. Alla anse dessutom lagen rättvis.

Det förefaller mig ligga i öppen dag, att om man vid sina åtgärder att bekämpa prostitutionen — alldeles särskilt om åtgärder igångsättas till följd av en lag, som stiftas i *vår* tid, som ju dock söker tränga till botten av problemet — fortfarande riktar sig allenast mot den ena, och alltjämt densamma som förr, parten i prostitutionsföreteelsen, detta skall ha en för den andra parten synnerligen olycksdiger verkan i riktning mot försvagande av skuldmedvetande och ansvarskänsla. Och som för mig det allra väsentligaste i kampen mot prostitutionen synes vara ansvarskänslans *höjande*, så synes det mig, att man med ny lags stiftande bör dröja till dess man finner en sådan, som klarligen förenar oväld och effektivitet.

Möjlighet att hjälpa de prostituerade, att väcka dem till besinning och att bistå dem vid strävan att komma in uti en mera människovärdig tillvaro, förefinnes ju redan. Det existerar dess bättre många människor, som ömma för just dessa olyckliga, och som giva dem en både försynt och verksam hjälp. Dessa enskilda personers och enskilda föreningars verksamhet borde kraftigt stödjas av det allmänna.

Men palliativ äro icke nog, om man vill råda bot på ett ont. Prostitutionen har många orsaker, och det är dessa, som man med nödvändighet måste gå in på livet. En av orsakerna är kvinnligt arbetes underbetalning: till dylik göra sig såväl enskilda arbetsgivare som kommun och stat skyldiga. En annan är alltför många uppfostrares försummelse att ta vara på ungdomens medfödda verksamhetslust, denna naturens gåva, som kan göra själva tillvaron till en lust och arbetet till en glädjekälla, vän och hjälp mot frestelser av mångahanda slag, men

som i oräkneliga fall stäcker i stället för stärkes — alldeles speciellt när det gäller den kvinnliga ungdomen — vid uppföstran såväl i skola som hem. En tredje är att man i mycket stor utsträckning försummar att hos de unga ingjuta en hög könssedlig uppfattning. Hemmen borde ju dock genom hela sin anda meddela en sådan, och skolan borde ha tillfälle att i sammanhang med ämnet sexuell hygien säga de unga tungt vägande allvarsord. Men detta ämne tyckes man, åtminstone i skolor för manlig ungdom, på de flesta håll ej känna som sin plikt att ta upp.

Ännu flera orsaker till prostitutionsföreteelsen äro kända eller skönjda; än flera komma kanske att utrönas. Det gäller att penetrera dem med lika mycket allvar som fördomsfrihet. I det ljus, som ett sådant inträngande måste kasta över frågan, bör man efterhand kunna läsa ut de riktlinjer, efter vilka ett ändamålsenligt handlande skall läggas.

Jag får således som min åsikt uttala:

att föreliggande lagförslag, i vad det gäller behandlingen av prostituerade kvinnor, icke bör antagas, samt att prostitutionsföreteelsen bör behandlas för sig. Dess orsaker, såväl de som redan äro kända, som de, vilka ytterligare kunna utropas, böra göras till föremål för ett ingående, allsidigt och fördomsfritt skärskådande, hand i hand med vilket bör nedläggas ett kraftigt och på samma gång oväldigt samt gentemot alla slags människor hänsynsfullt arbete att undanröjda dessa orsaker.

Stockholm den 11 oktober 1926.

KAROLINA WIDERSTRÖM.

I ovanstående reservation instämmer

ELLEN KLEMAN.

Notisspalten.

Några valhändelser.

Fröken Elisabeth Tamms återval, i Villåttinge, till landstinget hör till de särskilt anmärkningsvärda händelserna vid höstens val. I och för sig är det löjligt att behöva konstatera detta. Den utgången, i detta fall, borde sannerligen ej uppkalla någon förvåning. Men så formade sig omständigheterna vid valet i Villåttinge att det verkligen måste betecknas i lika grad underbart — som glädjande att fröken Tamm blev vald. Här kan inte redogöras för de partikombinationer och valtekniska förhållanden som kommo att göra chanserna för fröken Tamms återval så ytterligt problematiska. Det är nog att fastslå att, på grund av dessa, hennes inval blev rent och klart en personlighetens seger, utanför och över partiintressena.

Ett hoppfullt faktum att minnas och stimulerande för dem som vågat gå fram emot opportunistiska anpassningsprinciper.

Från årets stadsfullmäktigeval i Oskarshamn meddelas oss att högerns mångåriga kvinnliga ledamot blivit utslagen. Socialdemokraterna hade intet kvinnonamn på sin lista, inom frisinnade gruppen valdes en kvinna. Detta representerar emellertid en nedgång i fråga om Oskarshamns kvinnliga stadsfullmäktige, som således nu endast uppgå till en. Åren 1918—1922 funnos fyra kvinnliga ledamöter. Delvis torde skälet vara att kvinnorna ej ansluta sig till partierna.

Med hänvisning till valet i Villåttinge kan sägas att det kan gå ändå! Fröken Tamm är som bekant vilde — men fröken Tamm står inte till buds på mer än ett håll och det kräver arbete av kvinnorna själva, intensivt arbete, för att få fram sina representanter.

I Trollhättan ha fruarna Selma An-

dersson och Signe Fogel åter invalts i stadsfullmäktige, båda socialdemokrater.

Ett livs gärning.

Föreståndarinnan för Oskarshamns elementarläroverk fröken Ingeborg Stjärnberg har vid höstterminens början frånträtt sin 39-åriga befattning därstädes med anledning av att hon ingått i pensionsåldern. Som en gärd av erkänsla för hennes långa och vackra uppfostrargärning uppvaktades fröken Stjärnberg vid detta tillfälle av forna elever som överlämnade en större penningssumma, vilken emellertid fröken S. helt och odelat donerade åt sin skola under namn av »Forna elevers stipendiefond». Ännu ett erkännande kom samtidigt fröken S. till del, då guldmedaljen för medborgerlig förtjänst, av åttonde storleken, tilldelades henne.

Fröken Stjärnberg har vid sidan av sin skolverksamhet funnit tid för ett intresserat kommunalt arbete. Under ett par valperioder har hon varit ledamot av stadsfullmäktige samt under en följd av år tillhört folkskolestyrelsen.

Pariskongressen i ord och bild.

Fredrika-Bremer-Förbundet tillsammans med Svenska Rösträttskommittén hade den 11 oktober en samkvämsafton i restaurang Fenix' festvåning, Stockholm, varvid de svenska delegerade vid Internationella kvinnörösträttsalliansens kongress i Paris delgävo sina intryck och kongressens resultat. Friherrinnan Ruth Stjernstedt visade kongressen i blyxtbelysning sekunderad i sin uppgift av skioptikonbilder; fru Anna Wicksell redogjorde för den ställning som tagits till frågan om giftkvinnas nationalitet, fröken Ingeborg Walin för familjeunderstödd och moderna löne-

principer, fru Gertrud Rodhe för kvinnornas arbetsvillkor, dr Alma Sundqvist för lagstiftning i moralfrågor och fru Ellen Hagen för världsfredens idé så som dessa problem behandlats vid kongressen.

Sammanträde i förbundsstyrelsen.

Förbundsstyrelsens medlemmar voro den 11 oktober kallade till Stockholm närmast för att, på grund av från Kungl. Maj:t mottagen remiss, avge yttrande över hr von Kochs lagförslag angående behandling av vissa arbetsovilliga och samhällsvådliga. Det uttalande, varom styrelsens majoritet enade sig i denna fråga, samt den reservation, som därav föranleddes, meddelas in extenso på annan plats i detta häfte. För förbundsstyrelsens uttalande röstade vid sammanträdet fru Lizinka Dyrssen, redaktör Lilly Hellström, fröknarna Signe Laurell, Ida von Plomgren, Axianne Thorstenson, fru Gertrud Törnell, kretsombud för barnavårdsnämnden, och fröken Sigrid Ulrich, samtliga i Stockholm, samt seminarieföreståndarinnan Thyra Kullgren, Göteborg, med. lic. Martha P:son Henning, Uppsala, grevinnan Louise Stenbock, Linköping, fru Astrid Gierow, Hälsingborg. Mot beslutet reserverade sig med. lic. Karolina Widerström och redaktör Ellen Kleman, Stockholm. Skolföreståndarinnan Gerda Martin, Falun, nedlade sin röst. Av närvarande, icke röstberättigade styrelsesuppleanter läto fröken Elin Rheborg., fröken Gertrud af Klintberg, advokat Mathilda Staël von Holstein, fru Ruth Schürer von Waldheim, Stockholm, till protokollet anteckna, att de instämde i majoritetsbeslutet, medan rektor Maria Aspman, Stockholm, anslöt sig till reservationen.

Dessutom granskades och godkändes vid sammanträdet ett skrivelseförslag i anledning av det nyligen utkomna sakkunnigebetänkandet angående Gymnastiska centralinstitutets verksamhet. Till denna fråga återkommer Hertha i november.

Skolteatern i Stockholm.

Skolteater! Har inte ordet en rent klassisk klang? För det inte tanken till de tider — 1500- och 1600-talen hos oss — då under humanismens och reformationens inflytande dramatiska föreställningar ansågos böra utgöra ett led i ungdomens utbildning? Skolteatern i Stockholm har emellertid ingalunda satt som sin uppgift att väcka detta slags drama till liv. Den förlägger ej sina föreställningar till skolasalarna, utan låter dem försiggå i Thalias ordinära tempel och utföras av yrkesskådespelare. Det är Oscarsteatern under sin nya regim, Brunius-Ekman, som tagit saken om hand.

Att en teater ger föreställningar för skolungdom är ej något alldeles nytt. Under flera år ha såväl Operan som Dramatiska teatern då och då inbjudit skolornas elever att till nedsatta priser åse vissa föreställningar. Något dylikt har praktiserats även vid Lorensbergsteatern i Göteborg, kanske också på andra håll. När i våras skolteatern startades i Stockholm, genom samverkan av Svenska Dagbladets redaktion, direktionen för Oscarsteatern och representanter för några stockholmsskolor, avsåg man emellertid en fastare organisation. Man ville åstadkomma om ej en förening så dock en sammanslutning mellan skolorna och teatern. Så som saken nu ordnats, kan varje skolbarn — d. v. s. dess målsman — teckna ett teaterabonnemang, gällande för spelåret. Abonnemanget tecknas i skolan, och teatern har i varje skola ett

ombud bland lärarepersonalen. Man har ansett lämpligt att uppdelade de unga i två åldersgrupper. De äldre få för ett abonnemangspris av sju kronor och femtio öre tillträde till sex teateraftnar, de yngre få för fem kronor fyra sådana.

Vad skall nu bjudas de unga? Detta är ju den viktigaste frågan, och den sammanhänger nära med denna: vilket är skolteaterns syfte? Naturligtvis vill den vara ej blott »til Lyst». Gäller det intet annat än att tillfredsställa ungdomens nöjesbehov, behövs ingen särskild organisation. Därför sörja biografer och danstillställningar, för övrigt själva gatulivet mera än tillräckligt. Skolteatern vill snarare vara en motvikt mot detta alltför lättåtkomliga och lättsmälta nöjesgods. Den vill ge något mera fast, något som kan om sättas, som man kan tänka över, bygga vidare på. Det vore säkert till stor skada, om utvecklingen skulle gå i den riktningen, att teatern — den allvarliga teatern — skulle undanträngas av biografen och revyn. Och det finns tecken, som tyda på att en sådan fara kan hota. En av teaterdirektörerna här i Stockholm gjorde en gång i vintaras en rond på våra teatrar och frågade vaktmästarna, om de märkte någon skillnad med avseende på publikens sammansättning nu och förr. Svaret blev: »Ja, nu för tiden är det mest äldre och medelålders, som kommer hit. Förr såg man ju unga människor också. Men var är de nu?»

Skolteatern vill vänja de unga att

i goda sceniska föreställningar finna tillfredsställelse för sitt behov av estetisk njutning. Utan att säga något ont om biografen måste man väl erkänna, att teatern i detta avseende har ett stort företräde. Teatern för mycket lättare än biografen över till litteraturen. En föreståndarinna i en av stockholmsskolorna berättar, att det dagen efter det eleverna varit på den första av skolteaterns föreställningar var nästan omöjligt att under rasterna få ut dem på skolgården. De hängde alla över var sitt exemplar av Gyllenborgs »Svenska sprätthöken». Skola vi inte med glädje se dem söka reda på Shakespeares »Hamlet» eller »Köpmannen i Venedig», om de nu få se någon av dem på sin teater? Och kanske de då komma underfund med att det kan vara lika roligt, kanske till och med bättre än att läsa t. ex. en mycket enkel »flickbok» eller en detektivroman. Man vill gärna läsa vad man sett spelas på teatern, och läsningen av en sak leder lätt över till studiet av annat likvärdigt. Vidare, vad betyder icke det talade ordet på teatern? Kan man icke tänka sig, att den, som hör scenens konstnärer expressivt och fullödigt tolka olika stämningar, kommer att upptäcka, att han själv besitter ett estetiskt uttrycksmedel, som han kanske dittills varit omedveten om, som han åtminstone ej brytt sig om att uppöva? Nu menar jag inte alls, att våra elever genom sina teaterbesök skulle lockas att beträda tiljan eller konsertestraden. Det vore ett olyckligt resultat, och det skulle bli alltför många grusade förhoppningar. Men om intresset för röstkultur kunde väckas, vore mycket vun-

net. För många människor är talrösten det enda estetiska uttrycksmedel, som står dem till buds — och något sådant behöver en människa, om hon ej skall kvävas. God högläsning av såväl vers som prosa är även det en skön konst, och den borde ha flera utövare, än vad nu är fallet.

*

Den 28 september började skolteatern sin verksamhet. Klockan halv sex på eftermiddagen var Oscarsteaterns salong fylld av en ungdomlig skara, som med spänning väntade på vad som skulle bjudas. När ridån gick upp, sprattlade Gyllenborgs »Svenska sprätthök» fram över scenen. Och han följdes av nigande och piruetterande damer i tidens underbara styvkjortlar. Sjuttonhundratalets grandezza och värdighet representerades utmärkt präktigt av den gamle amiralen, alias Mathias Taube. Det var en gången tid, som man läst om i historien, som nu blev levandegjord. Och mycket lustigt fanns där att se, som man måste skratta riktigt hjärtligt åt. Halv åtta var föreställningen slut. Jag tror, att alla de unga åskådarna gingo hem belättna med sin afton och glada, att deras abonnemang skulle ge dem ytterligare fem dylika teaterkvällar.

Det har yppats olika meningar angående lämpligheten av det första programmet. Jag antar, att de, som ej äro fullt belättna, mena, att man skulle valt ett stycke av gedignare halt eller snarare ett stycke, där det gedigna varit lättare tillgängligt. Vore det så, att skolteatern gäve endast en föreställning, skulle jag anse denna anmärkning berättigad. Men då »Den

svenska sprätthöken» är endast ett av de sex program, som komma att utföras, finner jag, att den väl försvarar sin plats. Programlistan är ännu ej helt fastställd, men då man vet, att direktionen är betänkt på att upptaga dramer av Shakespeare och Strindberg, kanske av Tagore, tror jag man kan vara lugn för att den ej lämnar åsido det mera gedigna. Dessutom har man tänkt sig att någon gång i stället för

en dramatisk föreställning ordna en recitationsafton.

Skolteaterns framtid är ju ännu oviss. Att den har en uppgift att fylla, anser jag otvivelaktigt. Jag menar också, att den startat på ett sätt, som är ägnat att inge förtroende. Nu får man hoppas, att de tre medspelarna i företaget, Oscarsteaterns direktion, skolornas lärarekår och ungdomen, alltjämt måtte samverka till ett lyckligt resultat.

KERSTIN FJETTERSTRÖM.

Elisabeth Blomqvists liv.

I.

Det är inte en dag för tidigt att på denna sidan Bottenhavet tala om Elisabeth Blomqvists banbrytande gärning. Redan för tio år sedan gav Helena Westermarck i sin fängslande biografi över vägrödjerskan för högre kvinnobildning i Finland en teckning av hennes liv. I seklets första tid, 1901, hade Elisabeth Blomqvist gått bort; i närmare fyra decennier hade hon då oavlatligt kämpat för den idé som tagit henne med makten av en ädel lidelse. I själva verket är också hennes livs historia Finlands flickskolas historia under en fyrtioårsperiod av 1800-talet, genomlyst av en intensiv, stor och nobel andes flammande låga.

Elisabeth Blomqvist. Hennes liv och gärning. En biografisk studie enligt brev och dagboksanteckningar sammanställd av Helena Westermarck. Söderström & C:o förlagsaktiebolag, Helsingfors.

»Medvetet eller omedvetet bära de flesta av Finlands bildade kvinnor i sin utveckling spår av hennes inflytande. Till hundradetal uppgår antalet av dem, vilka det varit förunnat att direkt träda i beröring med hennes sällsynta personlighet. Snart sagt i alla bygder av vårt land verka lärarinnor, som tack vare henne vunnit sin utbildning. Otaliga äro de kvinnor, som hava henne att tacka för den rikare och vidare värld, som genom fördjupade studier blivit deras», skrev en av hennes forna elever, fil. mag. Naima Jakobson, vid hennes död i Pedagogiska föreningens i Finland tidskrift. Hennes biograf, Helena Westermarck, säger att Elisabeth Blomqvist genom sitt livslånga arbete för kvinnobildningens utveckling stigit fram i ledet av de stora samhällsuppbyggarna som i Finlands nydaningstid i medlet av 1800-talet och dess senare hälft »mu-

rade grunden för kommande släkten, ledande utvecklingen in på nya banor.»

Stark och hel, sällsamt fascinerande i sitt målburna, rika liv, träder också Elisabeth Blomqvist fram i Helena Westermarcks skickliga och ömt iakttagande studie.

Helsingfors för hundra år sedan, vid tiden för Elisabeth Blomqvists födelse, 1827, hade småstadens direkta prägel. Det blomqvistska hemmet, med den stora barnskaran, Elisabeth den äldsta av dem, hade den trevna, samlade karaktär som hör den idylliska miljön till på samma gång som där fanns utrymme och rörelsefrihet i en utsträckning som den moderna staden endast undantagsvis förunnar. Den egna gården med den vidsträckta tomten, där den stora envåningsbyggningen samlades med ännu en liten ålderdomlig byggnad med brutet torvtak, med nödiga uthusbyggnader, bodar, vagnslider, stall för hästar och kor, bagarstuga och badstuga, där en trädgård med såväl blommor som allehanda matnyttiga växter fortsatte den öppna soliga gårdsplanen, var ett småstadens typiska barnparadis för utelekar och tusen roliga påhitt. Till hushållet hörde förutom far och mor och de sju uppväxande barnen mostrarna Annette och Lisette samt den stora tjänstepersonalen. Köksa, två husor, barnsköterska, dräng eller kusk och en drängpojke var ingalunda ett slösande eller skrytsamt arrangemang, utan tvivel helt enkelt enligt uppfattning och förhållanden bara det absolut nödvändiga.

Centralfigurerna i denna lilla värld voro Elisabeths älskade föräldrar. Fa-

dern, universitetsadjunkten, snart nog professorn i lärdomshistoria vid Helsingfors universitet, den allmänt högt uppskattade och omtyckte Alexander Blomqvist, samt modern, den tyskfödda Charlotte Haring, som med sitt ljusa, glättiga sinnelag, sin oförtrötta arbetsåhåg och praktiska förmåga räckte till för allt och alla i det stora huset, till och med för att dela sin mans, intellektuella intressen.

I denna sällsynt harmoniska miljö växte Elisabeth Blomqvist upp. De båda föräldrarna tillsammans med modern Annette, som öppnat en skola i det lilla ålderdomliga huset som hörde till gården, ledde själva barnens undervisning. Annette Haring synes ha varit mycket begåvad och kunskapsrik, en verkligt lärd kvinna för sin tid; i sin skola undervisade hon själv i franska, tyska, historia och geografi. När hon i slutet av 1830-talet på grund av svag hälsa upphörde med skolan, fortsatte hon dock att undervisa systerbarnen.

Det kom en tid då Annette Haring, tillsammans med fru Blomqvist, Elisabeth och de två henne i ålder närmaste systrarna åter tog upp skolarbetet. Det var på nyåret 1850. Sedan två år tillbaka var professor Blomqvist död. Husets ekonomi behövde ett tillskott, särskilt till de fyra yngre barnens uppfostran, och modern önskade också att »skaffa de tre äldsta döttrarna lämpligt arbete.»

Den blomqvistska skolan började med omkring 10 till 14 elever. Elisabeth meddelade undervisning i religion, historia, teckning och handarbete. Hennes syster Sanni i geografi, aritmetik

och musik, den tredje systemen hade övertagit elementarundervisningen. Vid systrarnas sida stod Annette Harring biträdande med råd och dåd. Redan efter ett par år hade skolan växt så att de unga lärarinnorna på grund av bristande utrymme måste avvisa inträdessökande. Snart nog utvidgades den till ett sexårigt läroverk och torde då »i fråga om organisation och undervisningsmetoder ansetts som landets förnämsta uppfostringsanstalt för kvinnlig ungdom på denna tid», säger Elisabeth Blomqvists biograf.

På detta sätt väcktes och närdes Elisabeths sällsynt starka pedagogiska anlag, men beslutet att göra undervisningsarbetet till sin livsuppgift fattade hon ej förr än efter flera års strid med en annan starkt framträdande begåvning och böjelse. Efter faderns död hade hennes mor låtit henne taga lektioner i teckning för universitetets lärare i ämnet P. A. Kruskopf, och hennes dagbok och brev från dessa år visa att i henne levde en brinnande håg att ägna sig åt konsten.

Att hon ägde verklig konstnärsbegåvning synes vara höjt över allt tvivel. Hon målade »Kvastflickan», som utställes och inköpes till Konstföreningens utlottning, och när hon 1854 på Konstföreningens vårutställning framträder med sin stora tavla »Hanna», byggd på motiv från Runebergs dikt, mottages denna med stor sympati av såväl allmänhet som kritik. Zacharias Topelius bl. a. recenserade den entusiastiskt i Helsingfors Tidningar. Införlivad med Konstföreningens galleri i Ateneum i Helsingfors är den bevarad åt allmänheten som ett av de hopp-

fulla löftena från den finska konstens första ungdomstid.

Men konstnärsdrömmarna, hur starkt de än höllo henne fången under en del år, måste vika. Livet ställde fordringar på henne av rent praktisk art. Där voro de yngre, ännu inte vuxna syskonen som krävde sin uppfostran; modern hade dött redan två år efter fadern, samma år som skolan startats, och Elisabeth var den äldsta i syskonkretsen och kände starkt ansvaret för denna. Förmodligen, säger Helena Westermarck, var det också den inneboende, kanske ännu inte ens för henne själv fullt medvetna kärleken till den verksamhet som blev hennes stora livsuppgift — »om någon varit född till pedagog, så var det hon» — som drog henne bort från konstutövningen. Hur än därmed förhöll sig, sådan var Elisabeth Blomqvist skapad, att vacklande eller klagan, sedan valet var gjort, tillät hon varken inför sig själv eller andra.

Men hennes kärlek till konsten kom henne att göra ritlektionerna i skolan till något betydligt utöver vanliga sådana. Hon drev upp dem till högre kurser än hon någonsin fått genomgå för sin ritlärare, vilket gick ut över hennes egen ferietid då hon måste särskilt preparera sig för den större uppgiften.

Vad Elisabeth Blomqvist kom att betyda för kvinnobildningens utveckling i Finland överskådas endast i samband med vetenskapen om de tidigare skolförhållandena där. Kanske kunna vi svenskor i första hand känna oss böjda tycka att man ifrån början hade det alldeles utomordentligt bra förspänt i

Finland, när vi erfara att redan 1843 års gymnasie- och skolordning gav åt Finlands flickor tvenne statsskolor, de två s. k. Fruntimmersskolorna, en i Helsingfors och en i Åbo. Men var man än tidigt ute så tillvida, var dock åtskilligt att säga om arten av den förman staten beredde flickorna. Två klasser bestodos i dessa skolor, som skulle vara öppna för döttrar av bildade familjer och ha till uppgift att bibringa eleverna »de kunskaper och handaslöjder som till en världad fruntimmersuppfostran höra.» År 1856 preciserades villkoren för inträdet till att döttrar av tjänstemän och andra bildade föräldrar fingo begagna skolan, och för att avvärja faran att fatta unga barn skulle komma bestämdes en viss terminsavgift. Redan skolornas namn markerade för övrigt en ståndskillnad som ängsligt övervakades.

Den tvååriga kursen medgav föga möjlighet att uppfylla även tidens småanspråk på en »vårdad fruntimmersuppfostran». Snart nog tillades verkligen även en tredje klass, men undervisningen var inskränkt till de allra nödvändigaste elementära kunskaper i vetenskap och språk — och ungefärligen halva antalet skoltimmar voro anslagna till handarbete!

För utbildning av lärarinnor för flickskolorna hade staten ingenting som helst gjort och lång tid skulle gå innan nödvändigheten härav gick upp för vederbörande. Men till den sakens ordnande är det som Elisabeth Blomqvist gör sin stora insats. Den ledande tanken i hennes liv och verksamhet blir att lärarinnebildningen är en livs-

fråga för Finlands skolor och hem. Härom skriver Helena Westermarek: »Huru hon mognade för denna gärning, som skulle bliva den centrala i hennes livsverksamhet, genom vilka inflytanden hennes blick alltmer vidgades, huru fältet av henne småningom beträddes och de första fröen där såddes, detta utgör icke blott ett viktigt blad i hennes eget livs historia, utan jämväl ett betydelsefullt bidrag till kännedomen om huru kvinnorna hos oss inriktades mot nya livsuppgifter och därigenom fingo betingelser att danas till medborgarinnor med samhällsintressen och med vilja att göra sin insats i samhällsutvecklingen.»

Allt under arbetet i sin egen skola och under en tid då frågan om ordnandet av den finska folkundervisningen blir aktuell — Cygnæus kommer med sitt förslag rörande folkskoleväsendet och polemiken kring detta sätter de pedagogiska lidelserna allmänt i svallning — blir Elisabeth Blomqvist alltmera klar på den tvingande nödvändigheten av att landets flickskolor fotas på en säker grund och att den enda säkra grunden är en läroanstalt för utbildande av lärarinnor. — Styrkt i den tanken lär hon väl kunna blivit genom exemplet från svenskt håll, man är inne på 1860-talets första år och vårt Högre lärarinneseminarium har blivit verklighet! I vilket fall som helst är det år 1861 som hon tar ett aktivt steg för att befordra en ny tings ordning. Det är den första lilla början till hennes Privata lärarinneklass, vilken senare genom årtal av uppoffrande och osjälvisk möda av Elisabeth Blomqvist föres fram till att

bli en fullständig, slutligen av staten övertagen anstalt för den högre lärarinnebildningen i Finland.

Den 2 maj 1861 skriver hon till en vän: »Om söndag hoppas jag kunna börja ett slags seminarium med två lärjungar, redan lärarinnor — —» och talar vidare om hur lycklig hon skulle vara om hon kunde ge dem de »smulor från det pedagogiska bordet» som de begärde, och som lärarinnor behövde, och om hon kunde i deras hjärtan »tända en liten gnista arbetsglädje». Hennes egen söndagsledighet är det som sättes till för kursen. Snart nog söka andra unga lärarinnor sig till den som särdeles dugande pedagog redan kända Elisabeth Blomqvist. I början av 1863 har hon åtta seminarieelever, men hon skriver till samme vän, som är hennes rådgivare och förtrogne: »Jag har också hjärtklappning då jag tänker på mina lektioner i undervisningslära. Det är så vitt jag vet de första, som i Finland givits åt damer. — — — I alla fall har intet fruntimmer förut försökt det. Hur skall det lyckas mig? Jag är full av förväntan och även förhoppningsfull.»

Vännen, som hon skriver till, är Johannes Steinmann, professor i grekiska vid universitetet i Petersburg samt direktör för den mycket ansedda Deutsche Hauptschule zu S:t Petri därstädes, senare ävenledes för det historisk-filologiska institutet.

Det sällsynt rika och innerliga vänskapsförhållandet mellan dessa två högt begåvade människor, buret av levande intressegemenskap och endast brutet genom döden, påminner om det särartat sköna tillgivenhetsbandet mel-

lan Fredrika Bremer och Böklin. Det finns samma på full förståelse grundade oförbehållsamma förtroendefullhet i Elisabeth Blomqvists sätt att i dessa brev lägga sitt innersta öppet för vännen som man finner i Fredrikas till hennes vän, samma känsliga redobogenhet också hos Steinmann som hos Böklin att som svar ge ut sin redbara och djupaste övertygelse. Av oerhörd vikt för Elisabeth Blomqvist var det att få med Steinmann, auktoriteten på det pedagogiska området, diskutera de frågor som blivit djupa livsproblem för henne. En bättre hjälpare i detta lär hon väl inte heller kunnat få. De kompetentaste råd och anvisningar med avseende på hennes eget studium av de pedagogiska problemen kunde han ge henne, och han förmedlar hennes direkta personliga bekantskap med framstående skolmän i utlandet under hennes studieresor där, som exempelvis den framstående pedagogen G. Frölich samt Diesterweg, vars *W e g w e i s e r* varit hennes hjälp vid hennes första försök till pedagogikundervisning. Till Johannes Steinmann kunde hon alltid gå med sina planer, förhoppningar, besvikelser, få hjälp, uppmuntran, kritik också för den del, något som hon inte minst värderar. Under ett antal somrar sammanträffade också familjen Steinmann med syskonen Blomqvist på någon vacker plats på landet i Finland eller i finska skärgården — familjerna voro befryndade på Elisabeth Blomqvists mors sida — och Elisabeth och Johannes Steinmann hade då glädjen och utbytet av en längre tids dagliga samvaro då de livligt dryftade sina gemensamma intressen.

Med Uno Cygnæus hade Elisabeth gjort bekantskap när han stod mitt uppe i arbetet med sitt folkskoleförslag. De möttes i överensstämmande åsikter på en mängd punkter, och när det sedan så omtvistade förslaget förelåg färdigt och tryckt sände han henne ett exemplar som en gård »av djupaste högaktning». Senare, när förslaget hunnit genomhäcklas av granskningskommittén, skriver han till Elisabeth och säger att det var hans åsikt att dugliga flickskolor borde upprättas, där pedagogiskt bildade kvinnor utgjorde det fostrande elementet, som av hans antagonister blivit mest hånad och förlöjligad. — D e t t a var Elisabeth Blomqvists egen, djupt rotade åsikt, som hon länge, länge skulle få arbeta och offra sig för, innan den erkändes och omfattades.

Hur mycket klarare h o n genomtänkt problemet — även praktiskt redan börjat verka för denna sak genom sin lilla seminariekurs — än man i övrigt vid denna tid undersökt frågan, visar det vid allmänna skolläremötet i Tavastehus 1863 väckta förslaget att lärarinneutbildningen skulle tillgodoses genom att pedagogik infördes som undervisningsämne i högsta klassen av Helsingfors Fruntimmersskola. Det blev Elisabeth Blomqvist som, i samband med att hon prövade möjligheten att erhålla statsunderstöd för utvidgning av sin egen pedagogiska kurs, kom i tillfälle att samtalsvis fästa

höga vederbörandes, professorn i pedagogik Z. J. Cleves uppmärksamhet på hur ändamålslös den projekterade pedagogikundervisningen i Fruntimmersskolan bleve. En liten ett-årig kurs för ännu ej vuxna skolflickor, i regel endast 13—14 år gamla, och även om de voro något äldre, vanligtvis så föga utvecklade att det ej vore möjligt för dem att tillgodogöra sig undervisningen.

Samtalet utmynnade i — att professor Cleve enträget uppmanade Elisabeth Blomqvist att söka den just då lediga föreståndarinneplatsen vid Fruntimmersskolan, särskilt emedan meningen vore att med föreståndarinneämbetet förena lärarinnetjänsten i pedagogik.

Efter stor tvekan beslöt till slut Elisabeth Blomqvist, ivrigt uppmanad därtill även från annat auktoritativt håll, att söka platsen, och med vårterminen 1865 trädde hon in som föreståndarinna för Fruntimmersskolan. Det betydde för henne att skilja sig från den egna skolan, men också att hon kommer i en ställning där hon på ett nytt effektivt sätt kan inrikta sina krafter på en reformerad flickskoleundervisning. Och den stora ledande tanken i hennes liv: en högre lärarinneutbildning, kan hon nu med mera pondus än någonsin föra fram; hennes egen startade seminariekurs blir också mycket snart, i visst samband med Fruntimmersskolan, betydligt utvidgad.

V ä x t - u r d e t g å n g n a s s å d d.

Ofta frågas det: vad göra kvinnorna för insatser i samhällets liv, sätter deras verksamhet sådana spår efter sig, som berättiga all deras strävan efter ökade arbetsområden, efter vidgat inflytande. Kanske menar man, att vi skola svara med storartade uppfinningar eller vittfamnande planer till samhällets omorganisation, eller kan man kanske ännu nöja sig med att se spåren av det arbete, som varmhjärtade och begåvade kvinnor lämnat i verksamhet, vars namn ej nått långa vägar, men vars verkningar kunna skymtas bland dem som haft förmånen komma under dessa kvinnors ledning.

I Rönströmska skolan i Lund samlades den 2 februari d. å. en stor skara inbjudna för att närvara vid föreningens Iduns 50-årsfest.

Den 2 februari 1876 stiftades nämligen på fröken Anna Rönströms initiativ Idunföreningen. Dess avsikt var att tjäna skolans ungdom till nytta och nöje. Och som den stora pedagog Anna Rönström var, tog hon sikte inte bara på närmast liggande uppgifter utan gav föreningen ett mål, som skulle göra dess värde bestående för långa tider.

Föreningens första strävan blev att skaffa ett bibliotek. Inte fylldes hyllorna så fort de första åren, och när bokbandens antal nått hela tio, kände man sig rik. Men tack vare anslag från skolan och gåvor från enskilda växte antalet hastigt och nu räknar det mellan 3- och 4,000 böcker, huvudsakligen skönlitteratur och biografiska samlingar.

Ett skolbibliotek, som för många skolor ännu är blott ett önskemål, har i Rönströmska skolan länge varit en verklighet, och en verklighet, som dess elever med tacksamhet och glädje begagnat sig av.

Men föreningen har också en annan uppgift. Fyra à fem gånger om året samlas man till litterära aftnar med sång, deklamation och teaterspel. Till alla dessa Idunmöten infinna sig alltid många av de forna eleverna och om den glädje, med vilken de deltaga i de »yngres» fester, ha många burit vittnesbörd. För många av dem ha dessa fester varit en impuls till att ta nya tag i det arbete, som kräves av var och en att själv utföra, sedan skolans portar slutits för henne.

Skandinavismen var också kär för Anna Rönström, och genom henne kom samarbete mellan skandinavisk ungdom — kanske mest svensk och dansk — till stånd.

Många svårigheter har föreningen haft att kämpa med men Anna Rönström och sedan 1920 hennes efterträdare, Andrea Malmström, ha alltjämt hållit fast vid det valspråk, Anna Rönström gav sin förening: »Enighet i kampen för det goda, enhet i söndringens tider».

Det måste legat något av den första tidens stämning över festen i den stora gymnastiksalen, som var prydd med svenska och danska flaggor, då vi samlades för att fira föreningens 50-årsdag. Fröken Malmström lät oss i sin historik skymta forna föreningskvällar, flickorna sjöngo med liv och lust, de

danska gästerna hälsades som förr, och när ridån drogs undan för »Kusiner-na», som spelades av skolans elever, mindes nog mer än en av de gamla eleverna fester, vari de själva tagit verksam del och som utom nöjet alltid lämnat dem något, som givit livet rikare innehåll.

Av någon annan art var den högtidlighet, varmed Fruntimmersföreningens i Lund barnvårdslokaler i våras invigdes. Staden Lunds hela offentliga barnavård har nämligen överlämnats att handhavas av en förening med ovannämnda ålderdomliga namn. Men ålderdomlig är föreningen minst av allt. De som på 1820-talet grundade denna förening voro så förutseende, att de ej fäste några av de ofta besvärande villkor vid sina donationer, som hindra all vidare utveckling, och föreningen har också alltid haft förmånen att i sin styrelse ha kvinnor med vaken blick för vad tiden kräver.

1823 möta vi föreningen första gången, då den hade småbarnsskola. 1868 under nödåret var det en understödsförening med soppkokning och strumpstickning. Senare tog den upp slöjdundervisning för flickor på sitt program och beredde sålunda väg för detta ämne i skolorna.

Sedan 1900 har föreningen koncentrerat sin verksamhet till ett skolbarnshem. Hem har det varit för alla dessa barn, för vilka det verkliga hemmet varit ett trångt, mörkt kyffe, och den som under föreståndarinnornas, fröknarna Maja Beijer och Ida Westdahl, ledning gått igenom hemmet, har förstätt, varför man överallt mött strålande blickar och sett villiga händer

duka de långa borden eller röra i de stora grytorna.

Har föreningen haft och har en styrelse, som förstår, vad tiden kräver, så ha föreståndarinnorna förverkligat allt vad man kan tänka sig av uppfostran och trevnad för dessa barn. »Lag och evangelium» har en av deras vänner en gång kallat dem, och det känns för var och en, som kommer inom hemmets murar, att bakom allt solsken och all värme, som möter den besökande i hemmet i Lund eller i kolonien »Rosengården» i Skepparkroken — ett fullständigt paradiset — finnes en stark mur av fordran på ordning och plikt-trohet, som omedvetet måste ge varje barn något av den ryggrad vi alla behöva i livet.

Föreningens verksamhet har från och med i år något omlagts. Tack vare arbetarnas högre levnadsstandard har barnantalet i skolbarnshemmet och den av en annan förening ledda barnkrubban så minskats — glädjande nog — att dessa föreningar ansågo sig böra bättre än hittills nyttja sina tillgångar. Efter förhandlingar med stadsfullmäktige och föreningen för frivillig församlingsvård, som skötte barnkrubban, beslöts, att all samhällets barnavård skulle överlämnas åt Fruntimmersföreningen. Barnkrubbans gamla lokaler tillbyggdes och iordninggjordes av staden, ett nytt program för verksamheten uppgjordes. Den omfattar barnkrubba, kindergarten och skolbarnshem. Allt arbete utföres av de olika avdelningarnas föreståndarinnor med barnens hjälp. Fröknarna Beijer och Westdahl anse, att arbetslusten aldrig är större, än när barnen till-

sammans med »fröken» få utföra sitt arbete.

De nya lokalerna, som äro mycket praktiskt och vackert inrättade, invigdes den 9 maj med en kort historik av föreningens verksamhet av styrelsens nuvarande ordförande, fröken Ebba Billing, sedan stadsfullmäktiges ordförande, rektor Körner, överlämnat lokalerna till föreningen. Till sist talade biskop Rohde om det ansvarsfulla arbetet, som väntade i det nya hemmet och nedkallade Guds välsignelse däröver.

Den önskan, som besjälade de närvarande, var, att den anda, som så helt fyllt de gamla, trånga lokalerna, skulle allt fortfarande hindra hemmet att på grund av det större utrymmet förvandlas från det hem, det varit, till en anstalt med något av dess kyliga luft. Men i förvisning om att den kärlek, som drivit föreståndarinnorna att ägna sitt arbete åt de mest vantlottade små i vårt samhälle, alltjämt skall räcka till, tror jag, att barnen här skola växa upp i det solska, som ensamt kan göra dem till goda medborgare.

CAROLA EKLUNDH.

F-B-F-kretsarna.

Hälsingborgskretsen hade den 4 oktober sitt första sammanträde för hösten under fröken Signe Wennbergs ordförandeskap, varvid advokat Mathilda Staël von Holstein talade över ämnet »Kvinnliga poliser» samt redogjorde för von Kochska förslaget till lag om behandling av vissa arbetsovilliga och samhällsvådliga.

Lundkretsen sammanträdde den 5 oktober. Ordföranden, fru Anna Herrlin, inledde kvällens möte med några minnesord över fröken Lizzie Möller, varefter advokat Mathilda Staël von Holstein ävenledes här talade om kvinnliga poliser.

Malmökretsen hade den 20 september sitt första möte för hösten under ordförandeskap av fru Elisabeth Quensel. Fröken Fia Öhman höll ett av skioptikonbilder belidsagat föredrag om »Livet i Indien, dess kultur, kaster, religioner, byggnader, natur och klimat.

Mariestadskretsen sammanträdde den 29 september. Sedan en del kretsärenden behandlats redogjorde fröken Langenheim för kvinnorösträttskongressen i Paris i vilken hon deltagit som delegerad för F.-B.-F.

Stockholmskretsens Fredrika Bremer-skola började sin hösttermin måndagen den 20 september med samkväm i Klara folkskola, varvid dr Lydia Wahlström talade över ämnet »Nutidens krav på en stark kvinnotyp» och fru Blenda Lemon sörjde för den musikaliska underhållningen med sin vackra sång.

INDISKA TEHUSET

Klarabergsgatan 52, Stockholm

har de utsöktaste téerna. Försök *AFIERNON TEA* en härlig aromrik blandning Kr. 12: — pr kg. Fraktritt mot postförskott vid köp av mist 1 kg.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av FREDRIKA BREMER-FÖRBUNDET.

Redaktör: *Ellen Klemm*.

Samtliga förbundsmedlemmar erhålla tidskriften. *Icke-förbundsmedlemmar* prenumerera å *närmaste postanstalt* eller i *bokhandel*. Pris för postupplaga: 1/1 år kr. 6:50; 1/2 år kr. 3:50; 1/4 år kr. 1:90. Lösnummer 65 öre. *Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan, Stockholm.* Redaktionstid: *tisdagar och fredagar kl. 1—3.* Tel. Norr 48 50, 27 62. Expeditionen: *kl. 11—4 varje söckendag.* Tel. Norr 48 50, 27 62.

Brokadfärger

Atelier för Brokadmålning

Helga Hjelmström, Önskeringsvägen 8, ÄPPELVIKEN, Tel. Äppelviken 823.

till försäljning. Välsorterat lager. Fabrikat Conrad & Höhne. Undervisning per korrespondens meddelas. Prospekt och prislista sändes på begäran.

"Smakar mera än det kostar"

använd i hushållet Arboga Smörblandning

"MEJERIT"

ersätter fullständigt smör, men är billigare
De svenska hushållens dominerande
smörblandning.

Nöjet att baka

blir större, och arbetet för-
enat därmed dubbelt lättare
om Ni använder det så vida
beprövat och erkända

RUMFORD BAK- PUIVEN

Världsmärket sedan 1857.

AKTIEBOLAGET Stockholms Nya Järnsängfabrik

E. L. ERICSSON

Specialaffär för

Sängar, Sängkläder, Soffor,
Ottomaner 1 och 2 bäddar,
Täcken, Filter, Överkast,
Kuddar m. m., m. m.

Kontor & Utställning

16 Norrlandsgatan 16
STOCKHOLM Tel. 7856, N. 7181

Carl Broströms Ättiksprit

Ständig kontrollant: Fil. Dr. Fr. Liljeblad aukt. handelskemist.

är fullkomligt enastående
i styrka och arom.

Förnämligaste kvalitetsmärke
— KÖP DEN —

Innehåll.

Till Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar.

Karin Ek. Av *Ellen Kleman*.

Förbundsstyrelsen om hr von Kochs lagförslag.

Skolteatern i Stockholm. Av *Kerstin Fjetterström*.

Elisabeth Blomqvists liv. I.

Växt ur det gångnas sådd. Av *Carola Eklundh*.

F.-B.-F.-Kretsarna.

GUMMISULOR OCH GUMMIKLACKAR

“Kuntzes Extra”

marknadens förnämsta fabrikat, lätta och behagliga
med enastående slitstyrka.

Gummileksaker — uppblåsbara och flytande —
största sortering i trevliga nyheter.

Dessutom rekommendera vi vårt välförsedda lager i **Gummihandskar,**
Gummisvampar, Gummimattor, Bollar, Reskuddar,
Tennis- och Gymnastikskor m. m., m. m.

KAUTSCHUKS- & GUTTAPERKAVARU-AKTIEBOLAGET
KUNTZE & Co.

Norrköping — STOCKHOLM — Sundsvall